

УДК 378.14

В. В. ХОМЕНКО

кандидат пед. наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

**ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Проблема формування іншомовної професійної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей є актуальною та затребуваною. Відбувається помітна переорієнтація оцінки освітнього результату з понять «знання», «уміння», «навички» на поняття «компетенція», «компетентність» майбутніх спеціалістів. Найважливішим для економіста є володіння не лише способами швидкого пошуку інформації, але й аналітичні навички, тобто володіння методами аналізу інформації, сучасними методиками прогнозування результатів діяльності. Для формування таких навичок призначені різноманітні прикладні програмні засоби. Необхідно виробити єдину стратегію використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі професійно орієнтованої іншомовної підготовки у вищій професійній школі.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, майбутні економісти, економічні спеціальності, інформаційно-комунікаційні технології, вища школа.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток сучасного інформаційного суспільства висуває потребу в оволодінні ключовими компетентностями у особистісній, громадській та професійній сферах. Зміна структури і характеру суспільного ладу, шляхів доступу до інформації та послуг, зростання значення соціальної об'єднаності веде до необхідності виховання поінформованих, зацікавлених та активних громадян.

Вища школа, виконуючи найважливіше соціальне замовлення відповідно до суспільно політичних та економічних перетворень, виступає як могутній фактор відтворення продуктивних сил України. Попит на висококваліфікованих конкурентоспроможних спеціалістів веде до усвідомлення необхідності оволодіння умінням швидко отримувати професійно спрямовану інформацію, вміти організувати її ефективний пошук та відбір, розуміти закономірності сучасних інформаційних процесів, оцінювати їх вірогідність і повноту.

Водночас, наявні соціокультурні умови дедалі все більш сприяють розвитку ідеології та філософії толерантності і соціального партнерства. У зв'язку з цим зростає потреба пошуку нових шляхів та технологій розвитку особистості, яка б вільно володіла сучасними інформаційними технологіями, розуміла мову засобів масової інформації і була готова до здійснення міжкультурної комунікації.

Якщо звернути увагу на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей, то вона є не менш актуальною та затребуваною. Зміст навчального матеріалу економічних факультетів орієнтований на конкретні задачі й ситуації, тому під час вивчення ділової іноземної мови велику увагу приділено розвитку комунікативної компетенції за допомогою різноманітних рольових вправ та ситуацій, пов'язаних із фахом. Через це комунікативний підхід є основним при викладанні іноземної мови студентам економічних спеціальностей. Він передбачає навчання мов як

вмінню й засобу спілкування в комунікативних контекстах із використанням автентичних матеріалів, при цьому ситуації з реального життя переносяться в аудиторію.

Водночас, перед фахівцями-економістами, які працюють у сфері міжнародних зв'язків, постають особливі вимоги до володіння міжкультурною компетентністю. Вільне володіння іноземними мовами й знання особливостей міжкультурної комунікації стають обов'язковими елементами кваліфікаційної характеристики фахівців з економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сутність і структуру міжкультурної компетенції висвітлено у дослідженнях Т. Астафурової, М. Богатирьової, Є. Верещагіна, П. Донця, І. Зимньої, В. Костомарова, І. Лейфи, З. Нікітенко, В. Сафонової, С. Тер-Мінасової, Г. Томахіна, І. Халєєвої, Л. Харченкова, І. Цатурової, Л. Щерби. Дослідження, що стосуються комунікативних ускладнень між представниками різних культур, переважно належать американським, західноєвропейським та російським дослідникам: А. Вежбицькій, У. Гудікунсту, С. Кіму, Т. Ларіній, Г. Маркусу, Г. Тріандісу, Е. Холлу, Г. Хофстеде; проблему толерантності в межах міжкультурної комунікації розглядали П. Донець, Л. Знікіна, Н. Мамонтова, В. Нике, Т. Персікова, О. Садохін, В. Сафонова, О. Стрельцова, С. Тер-Мінасова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті. Одним із визначальних сучасних інноваційних процесів в освіті є компетентнісний підхід. Він прямо пов'язаний з переходом на систему компетентностей в конструюванні змісту освіти і систем контролю його якості.

Однак, широке коло питань, що стосуються формування міжкультурної компетенції студентів економічного профілю, ще недостатньо досліджене, оскільки дана проблема не була розглянута як комплексна, потребує нових підходів до її розв'язання, систематизації та теоретичного узагальнення.

Багато ідей компетентнісного підходу з'явилися в результаті вивчення ситуації на сучасному ринку праці. Роботодавці в даний час висувають вимоги не стільки до знань працівників, скільки до способів діяльності. Крім того, вони звертають увагу на такі результати освіти, як готовність до командної роботи, до безперервної самоосвіти, здатність вирішувати професійні проблеми, працювати як в типових, так і в нестандартних ситуаціях, активна поведінка на ринку праці та ін. У цих умовах саме компетентнісний підхід є спробою привести освіту у відповідність з потребами ринку праці. З даним підходом пов'язують ідеї відкритого замовлення на зміст освіти з боку ринку праці і потенційних роботодавців. [4] У зв'язку з цим відбувається помітна переорієнтація оцінки освітнього результату з понять «знання», «уміння», «навички» на поняття «компетенція», «компетентність» майбутніх спеціалістів, і тим самим фіксується компетентнісний підхід в освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Звернення до компетентнісного підходу в навчанні зумовлене тим, що він передбачає формування, поряд з конкретними знаннями і навичками, таких категорій, як здатність до самоосвіти, пізнання, удосконалення професійної компетентності та готовність до набуття нових професійно важливих якостей.

Основні відмінності поняття компетенція від традиційних знань, умінь, навичок, кваліфікацій полягають у наступному: інтегративний характер, зв'язок з ціннісними характеристиками особистості, практично-орієнтована спрямованість. Якщо звернутися до досліджень фахівців, зазначимо, що Е. Зеєр наголошує на наступному: компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: навченість, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. Як інструментальні засоби досягнення цієї мети виступають принципово нові метаутворюючі конструкти компетентності – компетенції та метаякості.

Донині відсутня визначеність серед науковців щодо розуміння цього поняття, про що свідчать різні варіанти його трактування, а саме:

- 1) відображення в системному і цілісному вигляді образу результату навчання;
- 2) формування результатів як ознак готовності студентів/випускників показати відповідні компетенції;
- 3) визначення структури компетенцій;
- 4) формування та розвиток основних (ключових) компетенцій особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що дасть їй змогу бути компетентною чи некомпетентною в певних питаннях або сферах діяльності ;
- 5) спрямування змісту навчання на забезпечення формування у студентів певних компетентностей, що розглядаються як здатність особистості успішно діяти у відповідних життєвих та навчальних ситуаціях і нести відповідальність за такі дії ;
- 6) спрямованість навчального процесу на формування та розвиток системи ключових і предметних компетенцій у особистості ;
- 7) індивідуалізація освіти, її безумовна орієнтованість на особистість, розвивальну спрямованість і вікову адекватність.

Дж.Равен, праці якого спрямовані на впровадження компетентнісного підходу в освітній простір, наголошує на складності цього процесу, наводячи перелік перешкод на шляху його впровадження: відсутність засобів допомоги викладачам і лекторам щодо управління складними, індивідуальними, компетентнісно- орієнтованими освітніми програмами; відсутність підсумкової процедури оцінювання компетентностей; конфлікт між методикою проведення занять, які з одного боку мають сприяти формуванню високого рівня компетентності, а з іншого – гальмують цей процес, внаслідок поширеної методики їх проведення, шляхом передачі «готових» знань від вчителя/лектора студентів/студенту; проблеми, які походять від трансформації освітньої діяльності; різноманітність поглядів щодо застосування компетентнісного підходу (численні взірці компетентностей, які вимагає суспільство; ніхто не може розвинути в собі всі складові компетентності; студенти хочуть різного від освіти і від майбутньої професійної діяльності). [8]

А. Хуторський, досліджуючи проблему впровадження компетентнісного підходу в навчальних закладах, розрізняє поняття «компетентність» та «компетенція». На його думку, компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, вміння, навички, засоби діяльності), яка є заданою щодо певного обсягу предметів і процесів, та необхідною для якісної продуктивної діяльності, а компетентність – це володіння відповідною компетенцією, яка включає особистісне ставлення людини до неї та предмету діяльності.

Також розмежує ці поняття І. Зимня, зазначаючи, що компетенція – це потенційна якість особистості, а компетентність – актуальна, формуюча особистісна якість, іншими словами, це – актуалізація компетенції, комплексу компетенцій, які визначають зміст компетентності. Подібною є думка О.Субетто, який вважає, що компетенція – це новоутворення в системі вищої професійної освіти, яке формується за певний освітній цикл у межах освітньої системи. Науковець підкреслює, що компетентність – це не просто сукупність компетенцій, а сукупність компетенцій, які актуалізовані в певних видах діяльності, це - «ядро», «основа» професіоналізму. Л. Тархан визначає поняття «компетенція» як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, предметів і процесів, а «компетентність» - оволодіння людиною відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. [5]

На думку В. Болотова, В. Серікова, природа компетентності така, що вона, будучи продуктом навчання, не прямо витікає з нього, а є наслідком саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистісного зростання, наслідком самоорганізації й узагальнення діяльнісного й особистісного досвіду. [7]

У вищій школі виховання інтересу до обраної професії, позитивного ставлення до неї досягається шляхом формування у студентів правильного уявлення про суспільне значення та зміст роботи в майбутній галузі діяльності, особливості та закономірності її розвитку. Зазвичай це відбувається таким чином:

- у студента формується впевненість у своїй професійній придатності, а також свідоме розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами, видами підготовки, передбаченими навчальним планом певного ВНЗ;

- виховання потреби слідкувати за всім прогресивним та інноваційним у діяльності провідних спеціалістів відповідної галузі (фаху);

- вміння спрямовувати результати самовиховання на користь фаховій роботі. [1]

Аналізуючи процес розвитку міжкультурної компетентності, починаючи з 60-х років ХХ сторіччя, у провідних країнах світу (Великобританії, Канаді, Австралії, Франції, США), бачимо, що виокремлюється нова галузь педагогічного знання – медіаосвіта. Медіаосвіта, метою якої є формування медіакультури студентів, на новому рівні технічних можливостей (супутникове телебачення, відео, Інтернет) ефективно сприяє об'єднанню людей та створює невідомі раніше умови для діалогу культур як на глобальному (діалог культур націй, країн), так і на міжособистісному рівнях. У 1989 році Рада Європи, згідно з резолюціями і рекомендаціями ЮНЕСКО, прийняла „Резолюцію з медіаосвіти й новітніх технологій”, у якій йдеться про те, що „медіаосвіта повинна готувати людей до життя у демократичному суспільстві”.

В основі іншомовної професійної комунікативної компетенції лежить саме комунікативна компетенція, що передбачає володіння мовленнєвими вміннями й навичками, необхідними для спілкування, а також є сукупністю знань про норми й правила ведення природної комунікації, і яка складається з таких компонентів: лінгвістичної (мовної), соціолінгвістичної (мовленнєвої), прагматичної, соціокультурної і лінгвокраїнознавчої та дискурсивної компетенцій. [2]

Отже, іншомовну професійну комунікативну компетенцію можемо визначити як сукупність професійних знань, комунікативних умінь і навичок міжкультурної комунікації, необхідних для застосування у професійній діяльності.

Формування іншомовної професійної комунікативної компетенції у процесі навчання іноземної мови у студентів економічних спеціальностей передбачає:

– наявність професійних знань, у тому числі володіння економічною та фаховою термінологією іноземною мовою;

– професійне володіння іноземною мовою (рівень С1 згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти);

– знання і вміння користуватися мовленнєвим етикетом та етикетом;

– уміння співпрацювати у колективі та навички командної роботи;

– вміння використовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності;

– навички аналітичного і критичного мислення. [3]

У процесі навчання іноземної мови для формування вищезазначеної компетенції у студентів, як показує досвід роботи в університеті, варто застосовувати сучасні мультимедійні засоби (комп'ютер (ноутбук), проектор, інтерактивну дошку, мультимедійний програвач) та мультимедійні продукти (навчальний матеріал з DVD-ROM, мультимедійні презентації тощо), які дозволять в умовах скорочення аудиторних годин та збільшення годин на позааудиторну самостійну роботу студентів реалізовувати міжпредметні зв'язки, збільшити їх словниковий запас необхідною термінологією та фаховою лексикою, зацікавити студентів до вивчення іноземної мови професійного спрямування. [6]

Серед шляхів формування іншомовної професійної комунікативної компетенції виділимо використання кейс методу, а саме: відеокейсів та веб-кейсів. Використання веб-кейсів, який ми визначили як формат навчально-діяльнісного середовища, створеного засобами ІКТ, що містить структуровані матеріали, на основі яких студентами здійснюється

аналіз бізнес-ситуацій з метою формування навичок розв'язання практичних завдань, є активним та новітнім засобом навчання іноземної мови студентів економічного профілю, сприяє формуванню навичок роботи з електронними джерелами та командної роботи.

Висловимо припущення, що реалізація світової тенденції до віртуалізації в умовах наших вищих навчальних закладів, зокрема економічних можлива лише в контексті змішаного навчання. Під змішаним навчанням ми розуміємо комбінування “живого” навчання з навчанням за допомогою інтернет-ресурсів, які дозволяють здійснювати спільну діяльність учасників навчального процесу. Змішаним вважається навчання, якщо від 30 до 70% навчального часу проходить в режимі он-лайн.

З огляду на динамічність сучасного інформаційного суспільства виникає потреба в постійному внесенні коректив у навчальні програми з використання ІКТ та розробці відповідного методичного забезпечення, яке, на жаль, не встигає за розвитком ІКТ. Єдина скоординована стратегія впровадження Інтернет-технологій в професійно орієнтовану іншомовну підготовку студентів економічних спеціальностей повинна, на нашу думку, передбачати систематизацію програмного забезпечення відповідно до цілей та кінцевого результату професійно орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Як нам видається, така систематизація повинна здійснюватися за трьома напрямками – змістовним, програмним, методичним. Відповідно до них необхідно визначити критерії відбору та організації дидактичного програмного забезпечення та розробку науково обґрунтованих методичних рекомендацій для викладачів з формування професійної іншомовної комунікативної компетентності студентів-економістів на основі ІКТ.

В контексті змішаного та інтегративного навчання формується професійна іншомовна інформаційно-комунікаційна компетентність. Це означає, що програмне забезпечення для підготовки економіста повинно органічно поєднуватися з програмами іншомовної підготовки. В дослідженні ми вже наголошували, що найважливішою цінністю для економіста є володіння не лише способами швидкого пошуку інформації, але й аналітичні навички – володіння методами аналізу інформації, сучасними методиками прогнозування результатів діяльності. Для формування таких навичок призначені різноманітні прикладні програмні засоби. Проблема в тому, як ці засоби поєднати з програмним забезпеченням іншомовної підготовки студентів. Вирішити її покликані різноманітні технології, які також потребують систематизації та критеріїв відбору з огляду на їх відповідність умовам інтегративного навчання. Зокрема, як нам видається, хороші перспективи в цьому плані мають кейс-технології, широко представлені у фаховій літературі та у практичній діяльності провідних економічних ВНЗ.

Тенденція до віртуалізації зумовлює і посилення тенденції до відкритості освіти. Ідея відкритості базується на усвідомленні того, що суспільні знання як світове надбання належать всім людям. Звідси, кожен повинен мати можливість вільно використовувати, адаптувати до своїх потреб, поліпшувати та без обмежень поширювати освітні ресурси, щоб зробити освіту доступнішою та більш ефективною. Відкриті освітні ресурси (Open Educational Resources) визначаються як матеріали, які використовуються для підтримки освіти, знаходяться у вільному доступі, їх можна багаторазово використовувати, змінювати та ділитися зі всіма. Ресурси можуть бути представлені у вигляді дидактичних матеріалів – онлайн-курсів, підручників, тестів, програмного забезпечення та інших засобів, які можуть бути використані в процесі викладання і навчання.

Оскільки ми вважаємо, що в умовах змішаного навчання поняття відкритої освіти не можна зводити лише до комп'ютеризації, інформатизації та впровадження комунікаційних технологій, то погодимося з визначенням, що відкрита освіта – це передусім нові методи і прийоми навчання, викладання, підготовки і організації освітнього процесу та нові підходи до освіти, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх технологій. Це не самі по собі новітні технології, а їх творче новаторське використання в освітній сфері.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З огляду на вище викладене ми дійшли висновків, що в умовах інформаційного суспільства тенденції до віртуалізації та відкритості освіти реалізуються за рахунок використання ІКТ. Проте, оскільки віртуальна освіта не здатна забезпечити збереження освітніх і культурних традицій, ціннісних орієнтирів тощо, то найбільш прийнятною формою організації освітньої діяльності вважаємо змішане навчання – поєднання “живого” навчання з навчанням за допомогою Інтернет-ресурсів. Крім того, необхідно виробити єдину стратегію використання ІКТ у системі професійно орієнтованої іншомовної підготовки у вищій професійній школі, яка передбачає а) систематизацію програмного забезпечення для професійно орієнтованої іншомовної підготовки в економічних вузах; б) розробку методичного забезпечення в контексті змішаного та інтегративного навчання; в) підвищення методичної комп’ютерної кваліфікації викладачів. З. Відкритість іншомовної підготовки досягається через дистанційне навчання, навчання он-лайн з використанням інтерактивних технологій як невід’ємних складових змішаного навчання.

Список використаної літератури

1. Голубова Г. В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів [Електронний ресурс] / Г. В. Голубова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm – Дата звернення: 21. 04. 16.
2. Горшкова В. В. Диалог культур как основа межкультурного взаимодействия [Електронний ресурс] / В. В. Горшкова // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2013. № 2. - С.292-294. Режим доступу: http://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2012_Sbornik/Tom_1/Sec_2_2012/02Sec_GorshkovaV_2012.pdf – Дата звернення: 21. 04. 16.
3. Зеліковська О. О. Специфічні принципи формування міжкультурної компетенції студентів вищих економічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / О. О. Зеліковська. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_143/09zoo.pdf – Дата звернення: 21. 04. 16.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Електронний ресурс] / И. А. Зимняя // Труды методологического семинара „Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы”, М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с. Режим доступу: http://rc.edu.ru/rc/ bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf – Дата звернення: 21. 04. 16.
5. Кобзар Н. В. Готовність майбутніх менеджерів туризму до міжкультурної комунікації та її компоненти [Електронний ресурс] / Н. В. Кобзар. Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11knvtyk.pdf> – Дата звернення: 21. 04. 16.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ispp.org.ua/news_44.htm – Дата звернення 21. 04. 16.
7. Малихіна С. В. Пріоритетні теоретичні аспекти формування пізнавальної самостійності студентів при вивченні економічних дисциплін [Електронний ресурс] / С. В. Малихіна. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Pedagogica/69127.doc.htm – Дата звернення: 21. 04. 16.
8. Нечитайлова Е. В. Веб-квесты как методика обучения на основе Интернет-ресурсов [Електронний ресурс] / Е. В. Нечитайлова // Проблемы современного образования, 2012. - № 2. – С. 147-155. – Режим доступу: [http:// www.pmedu.ru](http://www.pmedu.ru) – Дата звернення: 21. 04. 16.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2017

В. В. Хоменко

Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця

Использование средств современных информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования межкультурной компетентности студентов экономических специальностей

Проблема формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов экономических специальностей актуальна и востребована. Происходит заметная переориентация оценки образовательного результата с понятием «знание», «умение», «навыки» на понятие «компетенция», «компетентность» будущих специалистов. Важнейшим для экономиста является владение не только способами быстрого поиска информации, но и аналитические навыки, то есть владение методами анализа информации, современными методиками прогнозирования результатов деятельности. Для формирования таких навыков используются различные прикладные программные средства. Необходимо выработать единую стратегию использования информационно-коммуникационных технологий в системе профессионально ориентированной иноязычной подготовки в высшей профессиональной школе.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, будущие экономисты, экономические специальности, информационно-коммуникационные технологии, высшая школа.

V. Khomenko

S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

Use of modern information and communication technologies in the process of formation of intercultural competence of students of economic specialties

The development of modern information society highlights the need for mastering key competences in the personal, public and professional spheres. Shaping of professional foreign language communicative competence of students of economic specialties is relevant and popular. Competence approach is an attempt to bring education in line with labor market needs. With this approach the idea of linking open orders for the content of education of the labor market and potential employers. In this regard, there is a noticeable shift of educational assessment results with the concepts of "knowledge", "skills", "skills" to the notion of "competence", "competence" of future specialists, and thus recorded competence approach in education. Professional foreign language information and communication competence is formed in the context of mixed and integrative studies. Software training should economist organically combined with foreign language training programs. The most important value for the economist is the possession not only means fast search information and analytical skills that ownership information analysis methods, modern methods of forecasting performance. To form a variety of skills designed application software. It is necessary to develop a unified strategy for information and communication technologies in the system of professionally oriented foreign language training in higher vocational school that provides systematization software professionally oriented foreign language training in higher education in economics, development of methodological support in the context of mixed and integrative training, methodical comp 'Books for teachers. In terms of blended learning concept of open education can not be reduced to the computerization and introduction of information and communication technologies. Open education is the new methods and techniques of learning, teaching, training and organization of educational process and new approaches to education, based on the productive and creative use of new technologies. This is not in itself new technologies and innovative use their creativity in education.

Keywords: competence, future economists, economic specialties, information and communication technologies, higher school.